

TEREMTŐ LÉLEK, LÉGY VELÜNK!
LÁTOGASD HÍVEID SZIVÉT!
TÖLTSD MALASZTTAL A KEBLEKET,
MELYEKNEK ALKOTÓJA VAGY.

TE KIT VÉDŐNKNEK MONDANAK,
S MELLÉNK A MAGAS ÉG ADOTT!
TŰZ, ÉLŐ FORRÁS, SZERETET!
TE LELKEK LELKI OLAJA!

AJÁNDÉKODDAL HÉTSZERES!
TE UJJ AZ ISTEN JOBBKEZÉN!
TE, KI AZ ATYA MEGIGÉRT
SZAVÁVAL ÁLDOD TORKAINK!

GYÚJTS FÉNYT ÉRZÉKEINKBE! ÖNTSD
SZIVÜNKBE SZENT SZERELMEDET!
S MI BENNÜNK TESTI GYÖNGESÉG,
ÖRÖK ERŐDDEL IZMOSÍTSD!

ELLENSÉGÜNKET ŰZZED EL!
S A BÉKÉT TŰSTÉNT HOZD KÖZEL,
ELŐTTÜNK JÁRVA, MINT VEZÉR!
S KERÜLJÜNK MINDENT, AMI ÁRT.

ÁLTALAD TUDJUK AZ ATYÁT,
S ISMERJÜK, ADJAD, A FIÚT!
TEBENNED HIGYJÜK SZELLEMÉT
MINDAKETTŐNEK VÉGTELEN.

EZT TELJESÍTSE AZ ATYA,
S VELE EGYLÉNYŰ EGYFIA,
AKI VELED URALKODIK,
ÓH LÉLEK, MINDEN SZÁZADIG!

(BABITS MIHÁLY: PÜNKÖSDI HIMNUSZA)

XXXIII. évfolyam 5. szám
2026. május

Bulányi Gy.: Gondolkodjunk már!	6129
Király I.: Gondolkodjunk!	6132
Gromon A.: A talpraesett Jézus	6133
Farkas I.: Budavári beszélgetések...	6139
Máté-Tóth A.: Nem ünneprontás	6143

« Az emberi elköteleződés folyóirata – családunkért,
nemzetünkért, mindenkiért – Isten Országá megvalósulásáért. »
Elérhetőség: koinonia.tarsak@gmail.com

BULÁNYI GYÖRGY

GONDOLKODJUNK MÁR!

Az ember gondolkodó lény. Gondolatait másokkal is megosztja. Magam is gondolkodó lénynek ismerem magam. Meg is osztom másokkal gondolataimat. 50 éves koromra megírtam a KIO-t, a Bokor zöld-filozófiáját. Saját nemzedékének általam legtehetségesebbnek vélt tagja is olvasta. Ezt mondta róla: *Ha ma nem is jegyzik a tőzsdén, valamikor a szakmában mindenki erre fog hivatkozni.* Harminc éves volt, amikor ezt mondta. Aztán kiábrándult belőlem s a KIO-ból is. Negyven évesen azt mondta, hogy a Bokorban agymosás folyik. Fülelem hallatára, s egy nyilvános előadásban. 55 évesen meglátogatott. Emlékeztettem rá, mit mondott 15 évvel korábban. Mondott valamit. Nem volt számomra fogható a tartalma annak, amit mondott. Kértem: írja meg a Koinóniában ezt az agymosás-témát. Nem vállalta. Ma is becslöm őt és szeretem is. Azt hiszem, hogy ő is így viszonylik hozzám. Jézus gondolkodó lény volt. Nem írta le, amit tanított. Fölöslegesnek gondolta. Úgy vélte, hogy a tanítása az ember számára nyilvánvaló. Kivégeztek azért, amit tanított, s a tanításával megegyező életéért. A KIO-ban ezt a jézusi életet és tanítást mondtam el a magam tehetsége szerint. Az is agymosás volt, amit Jézus csinált azzal, hogy tanított? Attól tartok, hogy

látogatóm azt is agy mosásnak tartja. S következtek: az ember agy mosó lény, s ha közli gondolatait az őt körülvevő világgal, akkor szükségképpen agy mosást végez. Az ember, ha méltó nevére, akkor szükségképpen agy mosó. S ha az ember-névre méltók vagyunk, akkor agy mosást végzünk. Folytatom tehát az agy mosást, s mondom tovább olvasóimnak, hogy mit hiszek. Hiszek egy Istenben... Nem. Tudom, hogy van Isten. Mit tudok róla? Az apostoli hitvallás következő két szava így hangzik: mindenható Atyában... Az Atyával kezdem. A magam antropomorf módján legfeljebb még Anyának mondhatnám Őt. De hát patriarkális társadalomban élünk, ezért aztán nem keckegek. Jézus is Atyának mondta az Istent: *Mi atyánk, ki vagy a mennyekben...*; *Fölmegyek Atyámhoz, s a ti Atyátokhoz* (Jn 20,17). Az evangéliumokban közel 300 ízben fordul elő ez szó, s most kiemelek ezekből egy egyetlen helyet: *Atyának se szólítsatok senkit a földön; egy a ti Atyátok, a mennyei* (Mt 23,9). Gyerekkoromban még értettük ezt. Még valamivel később is. '43-ban szenteltek pappá, s ha szüleim levelet írtak nekem, így címezték: Nagyságos és főtisztelendő piarista tanár úrnak. A nagyságos a tanárt illette, a főtisztelendő pedig a papnak járt. '45 tavaszán lettem atyává először. Két Svetitsbe járó lány jön fel a lépcsőn a debreceni piarista rendházban. Ott lakik akkor a Svetits igazgatója, Mellau Marci bácsi is: Hát ti mit kerestek itt? – *A Bulányi atyához megyünk* – válaszolják. Marci bácsi a fülem hallatára számol be ezen botrányról az ebédlőnkben. Nem tudom lekottázni beszámolójának a dallamát: *az atyához... mennek*. Merő újdonság volt ez a magyar történelemben: egy piarista tanár, aki atya. A '45 utáni világ hozta ki ezt belőlünk. Megbecsülés volt benne. Megszűnt a plébános úr, a tisztelendő úr, s átvette helyét az *atya*. Nem mindenütt. Piarista iskolákban maradtunk továbbra is tanár urak. A Bokorban is megvoltunk jóideig mindenféle atyázás nélkül. Hosszú szünet után eljött közénk a 70-es évek elején egyik péceli lelkigyakorlatunkra egy piarista tanár, aki gimnáziumi növendékem volt még a 40-es években Debrecenben. Találkozott a lelkigyakorlaton volt debreceni társaival is. A lelkigyakorlaton résztvevők között voltak papok is, s e régi debreceni piarista tanítványom ezt találja mondani: *Hát akkor előbb az atyák s utána a testvérek...* Megáll a kanál a levegőben, s megszólal egyik debreceni kortársa, Teri: *Emil, mit mondtál?... Mert vannak közöttünk atyák is, anyák is. Olyan is van, aki 16 gyermeknek adott életet, de lenácizzuk, lezsikézzük őket, s nem érzik emiatt megkisebbitve magukat. A Bokorban nincsenek atyák-anyák, csak testvérek* (kedves laikus hívek sincsenek

közöttünk). Olyan testvérek, akik mind Jézusnak a tanítványai kívánnak lenni, aki ezt mondta a maga tanítványainak: *Ti pedig mindnyájan testvérek vagytok* (Mt 23,8). Magázás önözés, urazás, hölgyezés sincsen, következésképpen mindenki tegez mindenkit, mert mennyei atyánkat is, Jézust is tegezzük, amikor imádkozunk hozzájuk, beszélgetünk velük. Szüleinket is tegezzük, s azok barátait is. Ha egy nemzedékkel idősebbek nálunk, hozzáteszük keresztnevükhöz a bácsit vagy a nénit: Jóska bácsi, Teri néni. Bár nőtestvéreink némelyike tiltakozik ellene, hogy néniZZe őket a következő nemzedék. Ennyivel is fiatalabbnak érezhetik magukat. Mikor két és fél éve visszaköltöztem a piaristákhoz, engem is atyáztak, de hamar leszoktattam rendtársaimat erről, s a jézusi szóhasználatra bírtam őket. Csodálkoztak, de megértették, s így aztán hetven év korkülönbség ellenére is tegeznek és Gyurka bácsinak szólítanak. Legalább ennyiben honi, azaz Bokor-levegőt érzek magam körül. Hát ez volt az apostoli hitvallás következő két szavának az egyike, s a könnyebben elintézhető: nem terjesztjük ki magunkra azt, ami csak az Istent illeti meg, a papjait már nem és semmiképpen sem, ha hűségese akarnak maradni Jézushoz. Az *édesapám, ídesapám* – az más tézta. Van nekünk földi apánk is, de őt nem keverjük össze mennyei atyánkkal, ők csak földi apáink. Meg is becsljük őket azzal, hogy sem apánkat, sem anyánkat nem szólítjuk keresztnevükön. A másik szóval már több bajom van: s ez a *mindenható*. Jézus ajkán nem találjuk, az evangéliumokban sem, Pálnál egyszer, s ott is idézi csak az Ószövetségből (2Kor 6,18), de 9 ízben megtaláljuk a Jelenések könyvében, s a többi 25 könyvben sehol. S ahol találjuk, a Jelenések könyvében, bizony-bizony nagyon nem jézusi tartalommal találjuk. Veszek két mustrát a 9-ből: „Sátáni lelkek, akik csodákat művelnek, és elmennek a földkerekség királyaihoz, hogy harcra toborozzák őket a mindenható Isten nagy napjára” (16,14). Hát ez mi? A földi királyok harcolni készülnek az Isten napján??? Összetévesztik ezek a földi királyok a kossutat meg a vasutat. A másik idézet meg még cifrább: „Szájából éles kard tör elő, hogy lesújtson a nemzetekre. Vasvesszővel kormányozza majd őket, és tapossa a mindenható Isten haragja tüzes borának sajtóját – s maga Jézus az, aki tapossa – a Királyok Királya és az Urak Ura” (19,15-16). Ez aztán a botrányok botránya: éles karddal sújtani, vasvesszővel kormányozni, bosszúállás borsajtóját taposni, s mindezt Jézus teszi!!! *Ah, hova vesztem el így?* – kérdelem én is Vörösmartyval. Hát az Újszövetség *szent* könyveinek záró fejezetébe kerültem, melyet maga a *Szentlélek*

diktált a *szent* szerzőnek. Ébren vagyok, vagy csak lidérces álom gyötör?

Hát én ebből a fajta mindenható Istenből bizony nem kérek. A mindenható azzal lett mindenható, hogy mennynek és földnek, minden látható és láthatatlannak Teremtője. Hát ezt nincs is, ki vitassa, ha egyszer nemcsak hiszi, hanem tudja is, hogy van Isten fölöttünk. Ezen túl viszont már baj van a mindenhatóságával. Vírust is teremtett az Isten, s a vírusok megtámadhatnak minket is, szeretteinket is. S akkor elkezdzünk könyörögni mindenható Istenünknek, hogy küldje már mindenható hatalmával a vírust – a francba. S nem küldi. Nem tapossa meg a bosszúállás vírus-sajtóját sem.

Ugyan már mért nem? Hát azért, mert szívtelen!(?) Mit sem tesz, ha egyetlen gyermekemet gyöttri a 40 fok fölötti láz, s mehetek koporsót venni számára, melyben eltemethetem minden reményemet. Aki mindenhatónak mondja az Istent, annak szívtelennek is kell mondania őt. Vagy nem mindenható, s nem is szívtelen, csak tehetetlen? Nem küld 12 légiónál többet, hogy kimentse egyetlen Fiát a Golgota gyötrelmeiből, s a Fiú megkérdezheti majd Őt: *Istenem, Istenem, mért hagyta el engem?*

Tény: az ember ki van szolgáltatva a betegségeknek, az emberi gonoszságnak és a halálnak. Tény: tehetetlenek vagyunk velük szemben. Tény, hogy Isten csak nagyon rendkívüli esetekben hajlandó beleavatkozni a világ folyásába és csodát tenni. És még egy nagyon súlyos tény: mindannyian titkon reménykedünk abban, hogy ha nekünk és szeretteinknek lesz bajunk, akkor Isten értünk bizony belenyúl a történelmi folyamatba és csodát tesz. És az is tény, hogy az esetek statisztikai többségében bizony nem tesz csodát még a – mi kedvünkért sem.

Nem gyötöröm tovább magam és mondom a megoldást: A teremtéssel befejeződik Isten mindenhatósága. Azon túl átveszi a szerepet a megteremtett világ – öntörvénye. A vírus szabadon öl, az ember, az urak, a földi hatalmasságok nyugodtan ölnek – Isten nevében is(!) – a halál pedig úr mindenki felett. S igaz az, amit Vörösmarty énekel 1851-ben:

Mint a földmivelő jól munkált földbe magot vet

S várja virulását Istene s munka után:

Úgy a sírokkal felszántott földbe halottait

Hordja koronként a végtelen emberiség,

És haloványan a dús, a szegény és koronás fők

Mennek alá, víg, bús, balga, mogorva vegyest.

Az események közvetlenül az Isten által megteremtett világ öntörvényének a kezében vannak. A vírus, az embertársaink, az urak és a halál mondják meg, mi lesz velünk. A mindenható Istennek összesen annyi köze van ehhez, hogy ezek az erők nem szabhatnák meg sorsunkat, ha Isten nem teremtette volna meg a láthatókat és a láthatatlanokat. Ha Istent, a mindenhatót tesszük felelősé a közvetlen okokért, akkor két lehetőségünk van: azt mondani, hogy legyen meg a te akaratod, vagy azt, hogy Istenem, tégy csodát. Ha viszont nem tesszük Istent felelősé mindazért, ami történik velünk, akkor igénybe vesszük az orvostudományt. Hogy egyszerűbben mondjam: ha fáj a fogunk, elmegyünk a fogorvoshoz, s nem imádkozzuk sem azt, hogy legyen meg a te akaratod, sem azt, hogy tégy csodát.

Hogy folytassuk tehát hitvallásunkat? Hiszek egy Istenben, és milyen Atyában? Egy Atya nem fertőz vírussal, nem küld halába. Egy apa vagy anya csak jóra int. Ha támad a vírus, orvoshoz visz és ápol. Ha embertársaim bajt okoznak nekem, meglátogatnak a börtönbe, s ha meghalok, eltemetnek. Egy apa vagy anya csak jót tesz gyermekének. Egy apa, egy anya csak ad. Nem kellene-e Istent inkább mindentadónak mondani? Ezzel eleve kizárnánk istenfogalmunkból minden negatívumot: vírust, öldöklést, halált.

A *-ható* melléknév-végből lesz a Hatóság főnév. A Hatóság jogért kiált. A jog a végrehajthatás erőszakáért. A *-ható* visz bele a jézustalanság közepébe. Ezzel szemben az *-adó* melléknév-végből lesz az Adás főnév. És az Adás, az minden porcikájában Jézust kiált. Az *adni, a görög didonai ige* az Újszövetség egyik leggyakoribb igéje. Az evangéliumokban csak a *lenni, válni, birtokolni, mondani, érkezni, tenni* igék fordulnak sűrűbben elő nála. Az adok pedig 231 ízben, s java részük Jézus ajkán. És nem kevés ízben az Istenről állítja Jézus azt, hogy Isten ad. Csak János evangéliumának egyetlen fejezetét vegyük szemügyre, a 17-iket! Tizenhétszer fordul benne elő az adni szó.

E szavak után Jézus az égre emelte tekintetét, és így imádkozott: „Atyám, elérkezett az óra. Dicsőítsd meg Fiadat, hogy Fiad is megdicsőítsen téged. Hatalmat *adtál neki* minden ember fölött, hogy akiket *neki adtál*,

azoknak *örök életet adjon*. Az az örök élet, hogy ismerjenek téged, az egyedüli igaz Istent és akit küldtél, Jézus Krisztust. Én megdicsőítettem a földön: a feladatot, amelynek az elvégzését rám bízad, elvégeztem. Kinyilatkoztattam nevedet az embereknek, akiket *a világból nekem adtál*. A tiéd voltak, s nekem adtad őket, és megtartották tanításodat. Most már tudják, hogy minden, *amit nekem adtál*, tőled van. A tanítást, amit *kaptam tőled, továbbadtam nekik*. El is fogadták, s ezzel valóban elismerték, hogy tőled jöttem, és elhitték, hogy te küldtél engem. Értük könyörgök. Nem a világért könyörgök, hanem azokért, *akiket nekem adtál, mert a tiéd* – hiszen ami az enyém, az a tied, s ami a tied, az az enyém -, és én megdicsőültem bennük. Én nem maradok tovább a világban, de ők a világban maradnak, én meg visszatérek hozzád. Szent Atyám, *tartsd meg őket a nevedben, akiket nekem adtál*, hogy egyek legyenek, mint mi. Amíg velük voltam, megőriztem őket a nevedben, *akiket nekem adtál*. Megőriztem őket, senki más nem vett el közülük, csak a kárhozat fia, így beteljesedett az Írás. Most visszatérek hozzád, ezeket pedig elmondom a világban, hogy örömöm teljese az övék legyen. *Átadtam nekik tanításodat*, de a világ gyűlölte őket, mert nem a világból valók, amint én sem vagyok a világból való... és szereted őket, amint engem szeretted. Atyám, azt akarom, hogy *akiket nekem adtál*, ott legyenek velem, ahol vagyok, s lássák dicsőségemet, amelyben részesítettél, mivel már a világ teremtése előtt szeretted... Megismertetem velük nevedet, és ezután is megismertetem, hogy a szeretet, amellyel szeretsz, bennük legyen, s én is bennük legyek.

Jézus egyszer sem ejtette ki a száján Istenről, hogy mindenható. Szentmisénk szövegében pedig többször is halljuk: Gyónom a mindenható Istenek... Ir-galmazzon nekünk *a mindenható Isten*... Hiszek egy Istenben, *mindenható Atyában*... Imádkoztatok, testvéreim, hogy áldozatunk kedves legyen a *mindenható Atyaisten* előtt... Valóban méltó és igazságos, illő és üdvös, hogy mindig és mindenütt hálát adjunk Néked, mi Urunk, szentséges *Atyánk, mindenható örök Isten*... Ő ugyanis szenvedésének előestéjén tiszteletreméltó szent kezébe vette a kenyeret, és szemét az égre emelte, tehozzád *az Istenez, mindenható Atyjához*... Őáltala, Ővele és Őbenne *a tiéd mindenható Atyaisten*... könyörögve kérünk, mindenható Istenünk... Áldjon meg benneteket a mindenható Isten. Ha jól számolom éppen nyolcszor. *Többet, mint az Isten él és uralkodik*, bár még nem számoltam össze, hogy hányszor uralkodik ez a mindenható Úristen. Pótolnom

kell a mulasztást. **Csinos kis istentan lenne összeállítható az imádkozó egyház gyakorlatából.** A címlapra tenném Jézus halálvergődésének ábrázolását, *amint a lator között uralkodik a mindenható... Istennek a Fia*.

Nagyon Jézushoz illőnek és méltónak gondolnám, ha lecsérélnék mind a nyolc helyen a mindentadó szóra. Az él és uralkodik helyett is jobban emlékezhethetnék arra, amit Jézus csinált – ha még egyet javítanánk: *él és szolgálva szeret*.

KIRÁLY IGNÁCZ

GONDOLKODJUNK!

Motto: „Aki áll, az vigyázzon, hogy el ne essék.”

Egy apának elvitathatatlan joga, hogy gyermekei házasságának nagy bajai esetén szomorkodjon, ha már úgysem tehet semmit. Nem beszélek mellé. Minden válás véscsengő. Ugyanis a házasság és a családalapítás nem csak magánügy! Összcsaládi ügy is, össz nemzeti ügy is. Az ember annyit ér, amennyit emberi kapcsolatai jelentenek. Kapcsolataink a mi erőforrásaink. Kapcsolataink sajnos lehetnek erőelnyelő veszélyeink is. Hogy egyik, vagy másik milyen mértékben van jelen életemben, az mindenek előtt rajtam fordul! A kapcsolataim életképességéhez oda kell tennem a magam értékörző és értéfejlesztő szolgálatát. Aki ezt meg akarja spórolni, annak csak idő kérdése, hogy mikor inog meg az élete. Milyen torz emberi reflex, mikor megingás esetén nem a fejlehető bűnbánat, hanem a kimenekülés, vagy a rezignált beletörődés mozdítja, vagy bénítja az embert... Igen, lehet telítődni, besokallni, de feladni? Túl rövid ez a földi élet ahhoz, hogy kalandozásokra, önsajnálatokra használjuk...

A pannonhalmi apátság egyik freskóján van egy abroncsaival fellazult hordó, melyből elfolyik a bor. Felirat: Libertate perit. (Szabadság elveszíti.). Világos a hasonlat. Egy hordó az értékes bor megőrzéséért, annak nemes érleléséért van. Nem szabadisz. Eszköz. Abroncsai tartják használhatóan egybe a dongákat. A fellazulás szivárgással kezdődik. Ez erős figyelmeztető. Abroncs igazítás, tudatos odafigyelés után kiált. Aki azt hiszi, hogy majd magától megoldódik a probléma, az egyszer csak összeomlott élete felett foghatja a fejét. Aki a kialakult bajok elől elfut és szabadságot tűzve zászlajára felrobbantja megoldatlanságainak hídját, az

csak folyamatos önkábító eszközökkel fogja csak üzemeltetni életét. Ugyanis az ember magával és magában viszi tovább korábbi élete hibáit.

Egy házasság olyan, mint az emberi egyed fejlődés. Van kihordási ideje, megszületik és fejlődik... életjelenségei vannak. Szükségszerűen termel hulladékot, salakot, de termel nagy értéket, életet. Megbetegedhet, meggyógyulhat. Meginoghat, megroppanhat, újra kiegyenesedhet. Valakinek, valakiknek besegítése nélkül, csak úgy automaté nem gyógyulnak a sebek, betegségek. A házasságban vagy egymás boldogítására törekszünk, vagy eltévesztettük a dolgot. Erre rá lehet jönni menet közben is. Főként arra, hogy mindkét félnek oda kell tennie magát. Nem a másiktól utasított, elvárt nyomásra. Belülről jövő indíttatásra. Az élni és éltetni szellemében. A kölcsönösséget segítheti, ha megingáskor egymás elé tesszük a listát: mit várok házasságunktól és mit teszek ezért én? Ez nem számla benyújtás! Ez realitásra törekvő önvizsgálat. Látás és láttatás. Mindez a közös megoldás keresése jegyében.

Egy házasság is agonizálhat. Egy hitvestársi kapcsolat is exitálhat. Én feltámadás párti vagyok. Más szavakkal, egy házasság tantárgyból is lehet bukásra állni, lehet megbukni. Aki értéket is lát addigi közös életükben, az neki gyűrűzhet a pótvizsgának. A házasságban súlyosbítja a helyzetet, hogy csak a felek közös felelhajtása esetén van esély a jó pótvizsgára. A mai, elkezdem, de abba hagyom, belevágok, de meggondolom magam mentalitása az életképtelenség, a csapongó felelőtlenység, a megfontolt döntési képtelenség mutatója. Nem a felnőtté válás ismérve. Van, mikor el kell vonulni. Egy mesterséges távolság veszélye, hogy az ember megerősödik a maga bizonyítványának magyarázatában. A kivonulás célja a döntő. A lehiggadás, a tárgyilagos helyzet felmérés és a felek észhez térülése lehet ilyen cél. Ha kevés ez a távolság tartás, akkor szakember bevonása erősen javasolt. Minden újjá születés alapja, hogy van-e értékeket megmenteni akaró indíttatás, vagy a sok probléma elfojtja ezeket.

Mivégre is vagyunk a világon? Azért, hogy a világ és benne minden és mindenki az én boldogságomat munkálja? Vigyázat, mert boldoggá az lesz, aki mások boldogságát munkálja. Ebben, ha megtalálja hitvestársi partnerét, aki pedig az ő boldogságát élteti, akkor egyenesben is van ez a néhány földi évtized. A házasság hordója, abroncsokkal összetartott és folyamatosan

karban tartott lehetősége a borért van. Hitem szerint ezzel „borral” majd el kell számolnunk, neked is, nekem is...

GROMON ANDRÁS

A TALPRAESETT JÉZUS

A téma ötletgazdájának, Karlócai Miklósnak ajánlom.

Ha az evangéliumokat olvasva nemcsak arra figyelünk, mit tanított Jézus, hanem arra is, hogyan, akkor nem nehéz észrevennünk, hogy „fölényes biztonsággal”, sőt – főként az ellenfeleivel folytatott vitákban – rendkívül szellemesen, talpraesetten, mondhatni „slágfertig” módon tanított, olyannyira, hogy talán nem túlzás azt állítani: nemcsak tanításának tartalma volt zseniális, hanem az is, ahogyan azt alkalmazta, különösen a számára veszélyes helyzetekben, amelyekből „játszi könnyedséggel” vágta ki magát. Ahhoz azonban, hogy ezt igazán érthessük és értékelhessük, nemegyszer meglehetősen sok „háttérinformációra” van szükségünk Jézus vallási környezetéről. Ezeknek az adatoknak a fölidézése talán kissé nehézkessé teszi témánk bemutatását, de remélhetőleg megéri a fáradságot.

*

Jézus és legfőbb szellemi ellenfelei, az „írastudók és farizeusok” közötti összeütközések egyik leggyakoribb kiváltója az volt, hogy Jézus megszegte **a szombati munkaszünettel kapcsolatos** előírásokat, főképpen gyógyításaival. Az egyik ilyen alkalommal, a béna kezű ember esetében (Mk 3,1-6), amikor „figyelték őt, vajon meggyógyítja-e szombaton, hogy aztán vádat emeljenek ellene”, Jézus egy óvodás korú gyermekek számára is könnyűszerrel megválaszolható kérdéssel lép ki a csapdahelyzetből: „Megengedett dolog-e szombaton jót tenni vagy rosszat tenni, életet megmenteni vagy elpusztítani?”¹ Másik két esetben még konkrétabb, gyakorlatiasabb és személyhez szólóbb, és ezért még találóbb Jézus kérdése. A tizenhét éves görnyedten járó asszony meggyógyításakor így hangzik: „Nem oldja-e el mindegyikőtök szombaton is ökrét vagy szamarát a jászoltól, és nem vezeti-e ki itatni?” (Lk 13,15), a vízkóros férfi meggyógyításakor pedig így: „Ki az közületek, aki szombat napján is azonnal ki nem húzza fiát vagy ökrét, ha az kútba esik?” (Lk 14,5).

A „szombat” körüli konfliktusok hátterében ez az ószövetségi előírás állt: „Jahve megparancsolta: Hat napon át szabad dolgozni. A hetedik nap legyen előttetek szent, a tökéletes nyugalom napja, szent Jahve számára! Mindenki, aki ezen a napon munkát végez, halállal bünhődjék. Szombaton még tüzet sem gyújthattok házaitekben” (2Móz 35,1-3). Eszerint a szombatot Isten nem az ember javára rendelte, hanem önmaga tiszteletére. Oly kizárólagosan, hogy az ember legelemibb szükségleteinek is háttérbe kell szorulniuk, például a főzés céljából történő tűzgyújtásnak. És oly szigorúan, hogy Isten a szombat minden áthágását halállal büntetetti. Jézus rádöbönt: Micsoda Isten az ilyen?! Pontosabban: Micsoda istenkép?! – és a szombati kalásztépéssel kapcsolatos vitában egyszerűen megfordította a logikai sorrendet: „Isten a szombatot teremtette az emberért, nem pedig az embert a szombatért”, az eredetiben: „A szombat lett az emberért, nem pedig az ember a szombatért” (Mk 2,27). Így, kijelentő módban hagyományozták át ezt a tanítását, de könnyen elképzelhetjük, hogy eredetileg kérdő módban fogalmazta meg, kérdéssel válaszolva a farizeusok kérdésére („Miért tesznek [tanítványaid] olyat, ami nem megengedett?”). A kérdés formájú válasz még jobban kifejezné talpraesettségét, és csipetnyi iróniát is tartalmazna: „Vajon Isten előbb a szombatot alkotta meg a maga tiszteletére, és csak aztán az embert a szombatért (hogy szombaton ne kelljen egyedül tisztelnie önmagát), vagy a szombatot az emberért alkotta?”²

*

Ugyancsak sok vitára adott alkalmat a **rituális tisztaság** kérdésköre, vagyis hogy mi az, ami összefér, vagy nem fér össze Isten tisztaságával, szentségével (vö.: a szombat „szent Jahve számára”), ez azonban gyakorlatilag azt a kérdést jelentette, hogy mitől válik az ember tisztává, értékké, vagy éppen értéktelenné Isten szemében (teológiai megfogalmazásban: „mitől igazul meg”). Amikor egyes farizeusok és jeruzsálemi írástudók látták, hogy Jézus tanítványai mosatlan kézzel esznek, számon kérték Jézustól, hogy követői „miért nem járnak el a vének hagyománya szerint”. Márk evangélista szerint Jézus ekkor előbb saját törvényszegésükkel szembesítette ellenfeleit (7,9-13), majd „a tömegnek” adta meg a választ: „Semmi olyan nem teheti tisztátalanná az embert Isten előtt, ami kívülről megy beléje, hanem az teszi tisztátalanná, ami kijön belőle” (7,16). Ennek az eligazításnak éppen egyszerűségében van az ereje, de úgy látszik, még

tanítványai sem fogták föl, ezért kénytelen volt nekik külön elmagyarázni, ezúttal is kérdésként; ez kicsit „szájbarágósabb” és bővebb, mint a tömegnek adott válasz, eredetiségét és szellemességét pedig éppen a vulgáris csattanó adja (7,18-19): „Nem fogjátok föl, hogy ami kívülről megy be az emberbe, nem teheti tisztátalanná, mivel nem a szívébe megy, hanem csak a gyomrába – majd pedig a budiba kerül?”

Ennél érthetőbben és szemléletesebben nehezen lehetett volna elmagyarázni a dolgot, a bátor és ötletes szóhasználat jelentőségét pedig – súlyos teológiai kérdésben a budira hivatkozni... – az mutatja, hogy a „budi” kifejezést az ókor egyetlen klasszikusa sem vette soha a szájára, és már az Újszövetség egyes másolói is szégyelltek: a **D** kódex a „kanális, árok, gödör” görög megfelelőjével helyettesítette.

*

A hagyományok közé tartoztak a **böjtölési szokások** is, különösen a farizeusok körében, akik egy alkalommal számon is kérték Jézustól, hogy az ő tanítványai miért nem böjtölnek (Mk 2,18). Ahhoz, hogy megértsük e számonkérés súlyát, illetve Jézus válaszanak nagyszerűségét, három dolgot kell tudatosítanunk: a) Ez a böjtölés nem valamilyen külsőséges-felszínes vallásgyakorlatot jelentett, hanem azt a böjtölést, amely az Isten (Jahve) távolléte miatt szomorúságot fejezte ki, illetve „Isten uralmának” eljövételét akarta siettetni. b) Az Ószövetségből mindenki számára ismert volt az a kép, amely szerint „Izrael Jahve menyasszonya”, és „Jahve Izrael népének vőlegénye” (pl. Iz 54,5; Jer 2,2; Oz 2,18). c) A Jordánba történt alámerítéskor Jézus azt élte át, hogy nem kell tovább várakozni: „Itt a kedvező idő” (Mk 2,15), Isten nincs távol, hanem jelen van, mégpedig nem leszámolásra kész bíróként (ahogyan Keresztelő János prédikálta), hanem – az ószövetségi képet használva – népének szerető vőlegényeként.

Így már érthető Jézus ismét csak kérdésbe öltöztetett, roppant egyszerű és mégis nagy teológiai mélységű, szemléletes válasza (Mk, 2,19): „Vajon böjtölhet-e a násznép, ha a vőlegény vele van a lakodalmas teremben?”

*

A mózesi törvény, valamint a hagyományok és a szokások kérdése olykor „elvi síkon” is fölvetődött: **Mi a legfontosabb**, a törvény mely részeit kell elsődlegesen megtartani? (Vö. Mk 12,28: „Melyik az első az összes parancsok közül?”) Erre utal a

farizeusoknak címzett jézusi szemrehányás: „Jaj nektek, farizeusok..., mert tizedet adtok ugyan a mentából, az ánizsból és a köményből, viszont figyelmen kívül hagyjátok ... [Isten] ítéletét [azt, hogy Isten megítélése szerint mi a helyes], az irgalmasságot és a hűséget” (Mt 23,23), illetve Lukács megfogalmazásában: „...tizedet adtok ugyan mentából, kaporból..., viszont kikerülitek Isten ítéletét és szeretetét [Istennek az ember iránti szeretetét]” (11,42). Vagyis a jelentéktelen dolgokra gondosan ügyelnek, viszont az összehasonlíthatatlanul fontosabbakat könnyedén figyelmen kívül hagyják. Jézus szellemes összefoglalása és végkövetkeztetése: „Vak vezetők! A szűnyogot megszűritek, a tevét pedig lenyelitek” (Mt 23,24)! De hogyan is láthattak volna világosan a Jézust bíráló farizeusok és írástudók? Ő erre is megadta a választ, ismét remek képet használva (Lk 6,41): „Miért nézed a szálkát testvéred szemében – a gerendát pedig, amely a saját szemedben van, nem veszed észre?” Ennek a mondásnak az ötletességét nem csorbítja, ellenkezőleg, csak fokozza, hogy Jézus itt éppen a rabbik körében ismert és használatos közmondással él! A jelenet háttérben pedig az áll, hogy mindenekelőtt az írástudók – foglalkozásukból fakadó – feladata volt, hogy ügyeljenek „testvéreik” (kollégáik, tágabban pedig honfitársaik) „látáshibáira”, azaz teológiai tévedéseire. Egyikük fordulhatott így jóindulattal a „tévtanító” Jézushoz: „Testvér, én jót akarok neked, hadd húzzam ki szemedből a szálkát! Mert nekem úgy tűnik, tévedésben vagy, amikor figyelmen kívül hagyod a szombatot, egy asztalhoz ülsz a bűnösökkel...” Jézust azonban nem lehetett levenni a lábáról, és megadta az illetőnek a keménynek tűnő, de szintén jóindulatú útmutatást: „Vesd ki előbb szemedből a gerendát, akkor majd elég tisztán látsz ahhoz, hogy kivedd testvéred szeméből a szálkát” (Lk 6,42)!

*

Ám Jézus nem csupán ellenfeleit tudta sziporkázó szellemességgel „helyretenni”, hanem **szimpatizánsait** is. Amikor valakit felhívott arra, hogy kövesse őt, és az illető azt felelte: „Engedd meg, hogy előbb elmenjek, és eltemessem apámat!”, akkor így szólt: „Hagyd a halottakra, hadd temessék el halottaikat!” Majd hozzátette (kezünkbe adva e kemény szavak helyes értelmezésének kulcsát): „Te pedig menj el, és hirdesd Isten országát” (Lk 9,59-60)! Jézus nem volt fanatikus. Még tanítványai fáradságára is tekintettel volt, és biztosította számukra a pihenést (Mk 6,30-31; 14,38). Tehát a szó szerinti értelmezés, az éppen elhunyt apa

eltemetésének megtiltása ellentmondásban állna egész személyiségével és viselkedésével, de teljesen értelmetlen is lenne, hiszen Isten országa nem szenvedne kárt, ha az illető fél vagy egy nap „késéssel”²³ kezdené hirdetni. Ezért azt az értelmezést nyugodtan kizárhatjuk. Reálisan feltételezhetjük viszont, hogy az „Előbb hadd temessem el apámat” azt jelenti: „Hadd várjam meg, amíg apám meghal; ő ugyanis ellenzi, hogy kövessék, s ha mégis megtenném, abból családi konfliktus lenne!” Jézus kétségtelenül kemény és merész válasza ekkor azt jelentené: Hagyd a szellemileg halottakra [= az Isten országa, a szeretet ügye szempontjából halottakra], hogy megvárják, amíg családi konfliktusok nélkül követhetik szívük vágyát! Te csak menj, és hirdesd Isten ügyét!” Mivel azonban ez a kérdéskör, illetve magyarázat inkább Lk 9,61-62 sajátossága, valószínűbbnek kell tartanunk, hogy az „Előbb hadd temessem el apámat” azt jelenti: „Hadd várjam meg, amíg apám meghal, ugyanis csak akkor juthatok hozzá örökségemhez, s ha nem leszek ott, lemaradhatok róla!” Ekkor rögtön világos és konkrét értelmet kapnak Jézus szavai: „Csak a szellemileg halottak [= a szeretet ügye szempontjából halottak] számára fontos az örökség, csak ők várároznak arra, hogy hozzájussanak. Te menj, és hirdesd az [igazi] életet!”

*

A következő két esetben **súlyos teológiai problémát** old meg Jézus bámulatos ügyességgel – bár mai megértésükhöz valóban komoly háttérismeretekre van szükség. Amikor a Jézust körülvevő tömegen áthatolva, egy bénát visznek hozzá annak rokonai-barátai, bizalmukat látva Jézus így szól a bénához: „Gyermekem, Isten megbocsátja bűneidet” (sok fontos kódex szerint: „megbocsátotta”: Mk 2,5). Ez azt jelenti: „Betegségednek semmi köze a bűneidhez. Isten nem fizet betegséggel a bűnökért, hanem megbocsátja a bűnöket, mégpedig ingyen!” Fontos volt ezt kijelentenie, akkoriban ugyanis úgy gondolták – manapság nem? –, hogy a betegség Isten büntetése az illető, vagy elődei (nyilvánvaló vagy titkos) bűneieért (vö. Jn 9,2). Szavai nyomán az épp ott ülő írástudók ezt fontolgatják magukban: „Ki ez, hogy így mer beszélni? Istent gyalázza!” Felfogásuk szerint Jézus azt gyalázta, ami Istenben a legistenibb, vagyis hogy Isten abszolút igazságosan jutalmaz és büntet, s ettől csak ő maga térhet el kegyelmi aktusai révén, másfelől pedig csak az „általa felhatalmazott” személyek (az áldozatot bemutató papok vagy próféták) ismerhetik fel és

jelenthetik ki, hogy adott esetben megbocsátott-e, vagy sem.⁴ Jézus azonban átlát rajtuk, amihez nem volt szüksége semmilyen „természetfölötti képességre”, mert ismerve kora teológusainak gondolkodásmódját, „józan paraszti ésszel” is tudhatta, hogy teológiai előfeltevéseik alapján azt kell gondolniuk, amit most ténylegesen fontolgatnak, vagyis hogy ő Istent gyalázza Isten ingyenes bocsánatának kihirdetésével. Ezért aztán két kérdéssel felel meg ki nem mondott gondolataikra (Mk 2,8-9): „Miért fontolgatjátok ezeket szívetekben?” A „Miért?” kérdőszó értelme itt nem „Mi okból?”, hanem „Mi célból?”, ahogyan ezt a mátéi változat (Mt 9,4) határozottan alátámasztja: „Mi célból (gör. hinati) gondoltok rosszakat szívetekben?” Magyarul: Milyen céllal teologizáltok? Valóban az a célotok, hogy „Isten megdicsőüljön”, vagyis tiszteljék és szeressék őt az emberek, vagy az, hogy a „bűnösök” „megérdemelt” verést kapjanak? Majd következik a bravúros befejezés: „Mi könnyebb? Azt mondani a bénának: Isten megbocsátja bűneidet!, vagy azt mondani neki: Állj fel, fogd hordágyadat, és járkálj!?” – Súlyos ironia! Természetesen egyformán könnyű elmondani az egyik vagy a másik mondatot! Csakhogy az írástudók még azt a semmi fáradságot nem igénylő segítséget sem akarják megadni a bénának, hogy azt mondják neki: Isten ingyen megbocsátja a bűnöket, és nem bünteti azokat betegséggel – hanem azt akarják, hogy „érvényesüljön Isten igazságossága”: maradjon beteg, „elnyerve bűnei méltó büntetését” Talán nem tévedünk nagyot, ha azt gondoljuk, hogy sem Jézus előtt, sem azóta, soha nem oldottak meg súlyos teológiai problémát ilyen könnyed, már-már légies eleganciával – a „köznép” számára is első hallásra érthetően! Hasonlót mondhatunk el a következő esetről is, azzal a különbséggel, hogy ennek első hallásra történő megértéséhez és nagyra értékeléséhez korabeli teológusnak kellett lenni. Egy alkalommal, amikor Jézus a jeruzsálemi templomban tanított, valaki fölvetette az akkoriban szinte mindenkit izgató messiási problematikát, amire Jézus így felelt (Mk 12,35-37): „Hogyan mondhatják az írástudók, hogy a Messiás Dávid fia?⁵ Hiszen maga Dávid mondta a szent Lélek által: »Így szólt az Úr az én uramhoz: Ül a jobb kezem felől, amíg ellenségeidet lábaid alá vetem!« Maga Dávid mondja őt »úrnak«, de akkor hogyan fia neki?” Jézus remeklése ezúttal abban áll, hogy egyszerűen rámutat az isteni sugalmazásának tartott zsoltárszöveg belső ellentmondására: ha a Messiás Dávid „fia”, akkor nem lehet „ura” Dávidnak, és ezzel arra világít rá, hogy „a szent Lélek által szóló” Dávid tévedett, mert semmiféle messiás („Isten földi helytartója”) nem létezik, hiszen Isten maga az egyetlen

„úr” (vö. Mk 12,29!), és ezért az általa akart „világrendben”, a szeretet rendjében („Isten országában”) semmiféle emberi uralomnak nincs helye (vö. Mk 10,40!).⁶

*

Jézus egyszer az **egyházi adó** alanyaként került kínos helyzetbe (Mt 17,24-26). Minden valószínűség szerint az történt, hogy amikor „állandó lakhelyén” (vö. Mk 2,1.15; 3,20), Kafarnaumban a templomadó beszédői kérték tőle az adót, nem fizette meg, ezért az adószedők megkérdezték Pétert: „A ti mesteretek nem fizeti a templomadót?” Péter alighanem enyhíteni akarta a konfliktust, és azt mondta: „De igen!”, úgy értve, hogy később majd megfizeti. Hazaérve azonban Jézus ezt a kérdést tette föl neki: „Mit gondolsz? A földi királyok kiktől szednek vámot vagy adót? Fiaiktól, vagy az idegenektől?”⁷ Péter természetesen azt felelte: „Az idegenektől.” Jézus pedig levonta a cáfolhatatlan következtetést: „Akkor tehát a fiak szabadok!” – vagyis adómentesek. Jézus szerint a templomhoz fűződő viszonyt is az Istenhez fűződő viszonyhoz kell meghatározni, az pedig, ha helyes, nem hatalomra és jogra épülő, hideg uralmi viszony, mint a földi uralkodók és alattvalóik között. Csak egy világi módon felfogott „Isten országában” lenne helyénvaló a templomadó (avagy „egyházi adó”). Isten azonban, a „mennyei király” (vö. Mt 18,23; 22,2.11) Atyánk, s az apák nem adóztatják meg fiaikat. Ez a családiasság végét jelentené. A fiak szabadok.⁸

*

Mielőtt rátérnénk az utolsó két esetre, amelyek a leglátványosabban bizonyítják Jézus zsenialitását, vegyük szemügyre azt az esetet, amikor Jézus úgy vágta ki magát egy kínos helyzetből, hogy nem vágta ki magát: egyszerűen **megtagadta a választ** (Mk 11,27-33). A jeruzsálemi templom „megtisztítása” (Mk 11,15-17) után odamentek hozzá a főpapok, az írástudók és a vének, és megkérdezték: „Milyen hatalommal teszed ezeket?...” Mire ő azt mondta nekik: „Ellenkérdést intézek hozzátok. ... Feleljetek nekem, akkor megmondom majd nektek, milyen hatalommal teszem ezeket. A János által végzett alámerítés Istentől való volt-e, vagy emberektől?” Ellenfelei erre taktikázni kezdtek, és tekintélyüket meg állásukat féltve, végül azt felelték: „Nem tudjuk.” Erre Jézus így szólt hozzájuk: „Akkor én magam sem mondom meg nektek, milyen hatalommal teszem ezeket.” Próféta, azaz Isten küldötte, követe lévén Jézus független emberként viselkedik a

„lelki hatósággal” szemben: válaszuktól teszi függővé, belemegy-e a vizsgálatba. Ez nem azt jelenti, hogy nem veszi komolyan ellenfelei kérdését; hiszen egyrészt valóban „le akarta rombolni a templomot”, persze nem fizikai, hanem sokkal mélyebb értelemben (ld. Mk 11,15; 13,2), másrészt ellenfeleit is meg akarta menteni, rá akarta vezetni őket a helyes magatartásra. Ellenkérdésével és Keresztelő János példájával azt mutatta meg, hogy tisztán racionális érvekkel, illetve inkvizíciós módszerekkel nem lehet „tesztelni” Isten küldötteit, nem lehet megkülönböztetni az emberi szellem működését Isten „szellemének”, „Lelkének” működésétől. Ezért nem adhat – és nem is ad választ a felhatalmazását firtató kérdésre.

*

Az egyik olyan csapdahelyzet, amelyben Jézus közvetlen életveszélyben forgott, és választól függött, megmenekül-e abból, az volt, amikor a farizeusok és a heródiánusok (egymás vallási és politikai ellenfelei!) összefogtak, és hogy szaván fogják, megkérdezték tőle (Mk 12,13-14): „Szabad-e adót fizetni a császárnak, vagy nem? Adjunk, vagy ne adjunk?”

Ha Jézus helyesli az adó megfizetését a rómaiaknak, akkor a nyilvánosság előtt kollaboránsnak bizonyul – és könnyen áldozatául eshet például zelóta fanatikusok orgyilkosságának; ha helyteleníti az adó megfizetését, akkor a megszálló római hatalom nyílt ellenségének bizonyul – és Pilátus minden további nélkül kivégeztetheti (vö. Lk 23,2!). Tehát nem felelhet sem igennel, sem nemmel!

És ekkor – a dénár bemutatásának bizonytalan hitelességű közjátéka után (Mk 12,15-16) – elhangzik Jézus talán legtöbbet idézett, értelmezett és félreértelmezett válasza (Mk 12,17): „A császárnak adjátok meg mindazt, ami megilleti a császárt, viszont adjátok meg Istennek mindazt, ami megilleti Istent!”

E válasz első felének lényege: A császár nem versenytársa Istennek, következésképpen mindazt, ami megilleti őt, jó lelkiismerettel megadhatjátok neki, mert ezzel semmit nem vesztek el Istentől, és adjátok is meg neki, ahelyett hogy lázadónatok ellene!⁹ (Ez nagyon súlyos üzenet volt a zelótáknak és minden „igaz zsidó hazafinak”...) Jézus válaszában második felét csak akkor érthetjük helyesen, ha tudatosítjuk, hogy nem mellérendelten áll az első mellett (mintha bármit is mellé lehetne rendelni Istennek, és lehetséges lenne „két úrnak szolgálni”, ld. Mt 6,24), hanem annak tökéletes

főlérendelten, mint az a nézőpont („hermeneutikai horizont”), amelyből az adózást és minden más kérdést is tekinteni kell. Mondanivalója tehát: Az elsődleges az, hogy megadjuk Istennek, ami őt megilleti – mindenki másnak pedig csak annyit, ami ezután még „megmarad”, vagyis ami ebből következik, illetve ezzel nem áll ellentétben!¹⁰ Útmutatásával Jézus – az ókori világban gyakorlatilag ismeretlen módon – egyfelől szétválasztotta a politikát és a vallást (de nem szigetelte el, ld. alább „c”!), másfelől – teljes ellentétben Pállal (Róm 13,1-7) – megszüntette az uralmi struktúrák misztifikálását és abszolutizálását. Felfogása mögött annak az Istennek a képe (és élménye: Mk 1,10-11!) áll, aki a) nem köthető többé (mint a nemzeti istenek) egy néphez és földterülethez (Jézus Istene „Izrael Istene” marad ugyan, de nem kizárólagosan: ő azt akarja, hogy „minden nép számára nyitott ház” legyen a templom: Mk 11,17), b) éppoly kevésbé azonosul Dávid vagy egy Dávid-utód szakrális zsidó királyságával (vö. Mk 8,29; 10,48; 11,10!), mint a szakrális pogány Római Birodalommal, c) nem a politikai-evilági terület „mellett” akar egy elhatárolt, paradicsomi „Isten országát” létrehozni, hanem éppen e konkrét világ adottságai „közepette” akar fokozatosan „uralomra jutni”, vagyis akarja a maga szeretetmintájára áthatni és átalakítani a világot, mégpedig d) olyan emberek által, akik annak „megadására”, megvalósítására törekszenek, ami „megilleti Istent” (vö. Mt 6,10: „Jöjjön el a te országod” = „Legyen meg a te akaratod”).

Jézus ezzel teljesen új távlatot nyitott meg a politikai élet alakítása előtt (is), azt, amelyet másutt így fogalmazott meg: „Keressétek előbb Isten országát..., akkor ő majd minden mást hozzáad nektek” (Mt 6,33)! Az Isten országa melletti elsődleges és kizárólagos elkötelezettség majd „magától” (vö. Mk 4,28) megtermi a politikai, társadalmi és gazdasági „üdvösség” gyümölcsét!

*

Nézzük végül azt a jelenetet, amelyben talán a korábbiaknál is zseniálisabban nyilvánul meg Jézus talpraesettsége és szellemessége (Jn 7,53-8,11)! Az egyik kora reggel, amikor Jézus megjelent a Templomban, „a farizeusok és írástudók egy házasságtörésen ért asszonyt hoztak oda, és középre állították”. Közlik Jézussal a tagadhatatlan tényállást, majd azt, hogy Mózes törvénye mit rendel az ilyen esetre: halálbüntetést, konkrétan megkövezést (5Móz 22,22), és megkérdezik a népszerű rabbit, akiről

közismert irgalmassága és a bűnösök iránti szeretete, mi az ő véleménye. Az evangélium szerint „ezzel próbára akarták tenni, hogy aztán bevádolhassák”.¹¹ Mindenesetre kérdésük sokszorososan rafinált – és életveszélyes (akárcsak az a kérdés volt, hogy szabad-e adót fizetni a császárnak): Jézus négyszeresen kínos helyzetbe kerül. Ha megengedi a megkövezést, akkor (1) szembekerül Róma törvényével, amellyel a kivégzések jogát magának tartotta fenn, (2) pusztulni hagyja az asszonyt, és (3) szembekerül saját elveivel is; ha megtiltja a megkövezést, akkor (4) szembekerül a zsidók törvényével, amely Isten törvényének számított. Ezek közül az 1-es és a 4-es szembekerülés mint lázadónak, illetve törvényszegőnek az életét veszélyezteti! Olyan választ kellene tehát adnia, amely egyszerre felel meg mind a négy, egymást kizáró követelménynek. Abszolút képtelenség, mondanánk mi. Jézus először nem szólt semmit, hanem „lehajolt, és ujjával írni kezdett a földön”. Sokan és sokszor találgatták már, hogy mit írt, és két válasz látszik a legvalószínűbbnek. Az egyik: annak a törvénynek a szövegét írta le, amelyre a vádlók hivatkoztak, amely azonban ilyen esetben azt is előírta, hogy a bűntárs férfit is ki kell végezni (5Móz 22,22); a másik: jelképesen Jeremiás 17,13-ra akarta emlékeztetni őket (esetleg ténylegesen írta is ezt a mondatot): „A porba íratnak [értsd: megsemmisülnek] azok, akik elpártolnak tőlem, mert elhagyták az Urat, az élő vizek forrását.”¹²

Egyelőre azonban, úgy látszik, nem értik, vagy nem akarják érteni Jézus jelképes válaszát, ezért tovább faggatják, mire elhangzik tőle a történelem egyik legzseniálisabb mondata: „Aki bűn nélkül van közületek, az dobja rá az első követ!” Ez a válasz pofon egyszerű, ugyanakkor elképesztően szellemes, és egyszerre felel meg mind a négy főnti (egymást kizáró) követelménynek! Bámulatunkat csak fokozza, ha tudatosítjuk, hogy egyfelől Jézus úgy akadályozta meg a megkövezést, hogy felszólított rá (csupán a kezdés sorrendjét állapította meg: „az dobja az első követ”), s hogy másfelől felszólítását a megkövezés végrehajtásának korabeli gyakorlatából vette – egy leheletfinom, ugyanakkor gyökerekig ható módosítással. Az volt ugyanis a szokás, hogy a kövezés kezdetén valamelyik vezető ember, vagy a jelenlévők közül a legidősebb felszólította a szemtanú[ka]t egy bevett formulával: „Aki közületek szemtanúja volt a bűnnek, az dobja az első követ” (5Móz 17,7). Jézus viszont, látszólag azonosulva felfogásukkal, és látszólag magára öltve a bíró szerepét, így szól fel a

kövezés megkezdésére: „Aki közületek bűn nélkül van, az dobja rá az első követ!...”

*

Voltaképpen minden felsorolt esettel kapcsolatban elmondhatjuk azt, amit az utolsó esetben különösen is: Micsoda lélekjelenlét! (És Lélek-jelenlét...) Ezek a válaszok csak olyan ember lelkében fogalmazódhattak meg, akire szó szerint érvényes volt ellenfeleinek róla adott jellemzése: „Mester, tudjuk, hogy igazmondó vagy, Isten útját az igazsághoz híven tanítod, és nem mások szerint igazodol, mert nem vezet emberi tekintet” (Mt 22,16)!

1 Ezzel persze nemcsak önmagát akarta menteni, hanem ellenfeleit is gondolkodásuk, konkrétan istenképük átalakításra akarta ösztönözni, mert őket is meg akarta gyógyítani...

2 Feltevésünkre feljogosít, hogy az ilyen esetek túlnyomó többségében, amikor Jézus ötletesen kivágta magát egy nehéz helyzetből, kérdés formájában fogalmazta meg „mentségét”.

3 A nagy hőség miatt általában még aznap eltemették az elhunytakat.

4 Az írástudók szavainak folytatása – „Mert ki képes megbocsátani a bűnöket, ha nem egyedül Isten” – nem hiteles, ez Márk betoldása, ami két dologból is következik: a) Jézus szóban forgó mondása egyáltalán nem azt jelenti, hogy „a maga nevében”, „saját bűnbocsátó hatalmánál fogva” bocsátja meg a béna bűneit, csupán azt állítja, hogy Isten megbocsátja/megbocsátotta azokat: a görög szövegben ugyanis szenvedő igealak áll („megbocsáttattak”), az ún. passivum divinum, amely Isten – tiszteletből történő – körülírására szolgál. b) A szigorúan monoteista zsidók körében eszébe sem jutott senkinek, hogy Jézus Istennek tartja magát, és ezért mondja, hogy „megbocsáttattak” [szokványos fordításban: „bocsánatot nyertek] a bűneid”. – Az általa betoldott kérdéssel Márk elő akarja készíteni a 10. versben következő krisztológiai tételét, miszerint Jézusnak mint (apokaliptikus) Emberfiának és mennyei Bírónak már a földön is van hatalma a bűnök megbocsátására, s ezt a rákövetkező csodatevéssel bizonyítja.

5 A „Dávid fia” kifejezés utalhatna a biológiai leszármazásra is, itt azonban inkább a szellemi rokonságot-hasonlóságot, illetve a szellemi utódlást fejezi ki (vö. Mk 10,47-48; 11,10), annál is inkább, mivel a vér szerinti leszármazás még nem akadályozta annak, hogy trónra lépésével a fiú apjának urává váljék.

6 Ez az értelmezés megfelel annak, hogy Jézus máskor is feltárta a próféták tévedéseit (ld. pl. Mk 9,4-8.12-13; Mt 11,11).

7 A „fiak” ez esetben nem átvitt értelemben, hanem szó szerint értendő, azaz a királyfikat (hercegeket) jelöli, az „idegenek” pedig a királyok uralmának alávetett embereket.

8Később bizonyos zsidókeresztény csoportok sajnos az ellenkezőjére fordították Jézus egyértelmű állásfoglalását, nem akarván „megbotránkoztatni” zsidó környezetüket; ezért aztán betoldották a 19,27-et, amely szerint Jézus csodás módon előteremtette az adópénzt, és határozott elvi állásfoglalása ellenére mégis megfizette a templomadót.

9 Ez a válasz azonban még két nagyon fontos dolgot tartalmaz. Egyrészt Jézus semmiképp sem tanítja azt, hogy a császárnak, vagyis az államhatalomnak bármit és mindent meg kell adni, amire csak igényt tart, akár az adózást, akár valami másrt illetően; másrészt nem mondja meg konkrétan, mi illeti meg a császárt (közelebbről: mennyi adó illeti meg; még az is lehetséges, hogy semennyi); nem gyáva taktikázásból, és nem is azért, mert ő nem szörszálhasogató jogász vagy moralista, hanem azért, mert erre nincs „recept” (ahogyan másra sincs), vagyis nem lehet megmondani, csak a „politikai ész” döntheti el esetről esetre, természetesen ahhoz igazodva, ami Istent illeti meg. Az adózás példáját véve (de természetesen csak általánosságban): Jogtalan adót fizetni szabad, és a helyzettől függően, a nagyobb rossz elkerülése érdekében talán szükséges is. De jogtalan adókat kiszabni, vagy engedelmes állami hivatalnokként behajtani, biztosan isten- és emberellenes.

10 Jézusnak ezt nem kellett külön meghatároznia, hiszen minden zsidó tudhatta, mert ezt tartalmazta a „főparancs”: szeretni őt minden képességünkkel (Mk 12,29-30). Pontositásként legfeljebb annyit tett hozzá, hogy az Isten iránti szeretettől elválaszthatatlan az emberek iránti szeretet, Isten egyetemes, azaz mindenkit megmenteni kívánó akaratának teljesítése (Mk 12,31).

11 Az utolsó napok légkörében ez nagyon is lehetséges, mégsem szükségszerű feltételezni: elég, ha azt gondoljuk, hogy tisztességes és ügybizgó, de engedelmes teológusok voltak, ti. Mózesnek akartak engedelmeskedni (hiszen arra hivatkoznak, hogy „Mózes azt parancsolja a törvényben...” – amelyet hitük szerint mintegy Isten diktált neki).

12Az első változat mellett szól könnyebb érthetősége, a második mellett az, hogy magasabb, elvi

síkon ad választ a kérdésre (és mint prófétai jelképes cselekedet is jobban illik Jézushoz, meg tartalmilag is jobban illik hozzá, mint a ragaszkodás a mózesi törvényhez). Mindenesetre a második változat azt jelenti, hogy a törvény szigorát érvényesíteni szándékozó vádlókat Jézus Isten ítélete elé utalja, amelynek alapján minden ember bűnös. Korabeli emberként a prófétai jelek iránt érzékkel bíró vádlóknak ebből meg kellett volna érteniük, hogy semmi alapjuk sincs a másik ember elítéléséhez, és inkább saját bűneiken kellene elgondolkodniuk.

FARKAS ISTVÁN

BUDAVÁRI BESZÉLGETÉS, ANNO DOMINI 2009

Egyszerű nyári hétköznap volt. Már jó előre megmondtam a dátumokat, amikor „vendégeket” fogad Óbudaváron. Húgával, Líviával volt lenn már hetek óta. Bennem pedig gyűltek a kérdések, amelyek csak forrtak, és amelyekre még mindig nem kaptam választ – gondoltam. Reggel felültem a buszra, Veszprémben átszálltam, és 11 felé leszálltam az ismerős kis faluban. Jártam már nála – bár nem sokszor –, így ismertem a járást. Egy őszi szüret képe kristálytisztán vezetett. Bekopogtam a nyitott ajtón, és beköszöntem: Adjonisten! Terike szobájában egy idős asszony feküdt, aki hangomra felült, és kijött. Bemutatkoztam, mert még nem ismertük egymást. Mosolygott, és már mutatott is lefelé, a kert felé: „Lent van – mondta –, egész nap ott van, hiába mondom neki, hogy pihenjen már egy keveset.” Leraktam a szatyromat a konyhában, amelyre rá sem ismertem: rend, tisztaság... Változnak az idők. Később Lívia elmesélte, hogy amikor elvállalta a pesztra szerepét bátyja mellett, az volt a feltétele, hogy kitakarít, és mindent kidob, amire nincs szükség. Ja, és egy új hűtő. Különben nem. Kényszerhelyzet volt. Bele kellett mennie! „Most már kiismerem magam, de... hagyjuk” – mondta, és legyintett. Egy pillanatra elfordult, majd ismét rám mosolygott. „Menjen le hozzá, örülni fog, ma úgysem jön hozzá senki” – és már fordult is, hogy elpakoljon. A kert – ahogy első pillantásra megítéltem – kicsit elhanyagolt volt, de látszott, hogy elkezdtek foglalkozni vele. Rengeteg nyesedék mindenfelé. Lenn, a diófa alatt, ott állt egy nagy csomó ág közepén, és láthatólag gondja volt, hogyan evickél ki közülük. Adjonisten! – mondtam megint, és megálltam mellette. „Mit segíthetek?” – kérdeztem. „No, végre valaki, aki valamit csinálni jön

ide” – nevetett rám csodálkozva. „A többség eljön, aztán megeszi, amit Lívía főz, felteszi a kérdéseit, megissza a boromat, majd mint aki jól végezte a dolgát, elmegy. Néha még morog is, ha nem azt a választ kapja, amire számított. Dolgozni? Hát azt kevesen szeretnek” – dohogta tényleg mérgesen. „Lelkigyakorlatra jönnek, és nem tudják, hogy a fizikai munka, a test munkája az igazi lelkigyakorlat.” Aztán összekoccantottuk a halántékunkat jobbról, majd balról is. Munka volt. Lassú, de egyenletes munka. „Mára a fássufnit vettem célba” – mondta. „Már kidobáltam belőle mindent, csak szét kell válogatni a szemetet és a még használhatót. A még használható megy vissza, de azt majd a holnap érkező csapat elintézi. Mi csak válogassunk, és a szemetet majd elégetjük. Ez a ma dolga.” Aztán már állt is neki egyenként. Lehajolt, megfogta a deszkát, ajtólapot, rossz kapanyelet, szekrényoldalt, felemelte, megnézte, majd felém dobta: „Ez jó.” Én is lehajoltam, felemeltem, és a jók emelkedő hegyébe tettem. „Ez rossz, mehet” – mondta, majd felém dobta. Lehajoltam érte, és a szerszamos kamra előtti tűzrakóhelyen növekvő hegyre dobtam. Így ment ez vagy fél órán át. Csodálkozva figyeltem. Kilencven elmúlt! Tudtam, hogy szellemileg, mire képes, és érzelmileg is... Saját bőrömmön tapasztaltam meg. De, hogy még fizikailag is...? Vagy talán éppen a három együtt ad olyan „jó földet”, amely ezt a különös, új erőt megnyilvánítani képes? Egyszer csak éreztem, hogy lassul a mozgása. „Várjál” – mondtam –, „már értem a szisztémádat: melyik a jó nálad, és melyik a szemét. Nézzed, jól csinálom-e!” Közben kisöpörtük a sufnit, és a nagyobb furnérlapok vissza is kerültek a hátsó falra. Az összedobált, hegynyi faanyag lassan kettévált, miközben szemerkélni kezdett az eső. Nekiálltam meggyújtani tüzet, de a nedves fa és az ázott papíryanag csak nem akarta az igazságot. „Nincs valahol egy kis száraz papírod?” – kérdeztem. „Ezzel nem boldogulok.” „De van” – válaszolta –, „menj fel az odúmba, és az íróasztal jobb alsó fiókjában találsz egyik oldalon nyomtatott lapokat. Abból hozzál!” „Ne sokat” – tette hozzá. De ezt már ismertem. Még arról a pár szem körteszáróról is leszopogatta a csumákat, a félig rohadt darabokat is bekapta, amelyet legutóbb az új csoportjának utasítására előkészítettem a piaristáknál lévő kis szobájában. A java persze megmaradt a vendégeknek. Közben elkészült az ebéd, és felmentünk Terike szobájába. Keveset beszélünk. Inkább ő mesélt a meggyboráról, amelyet meg kell kóstolnom, mert bár még nem jó, de azért már iható. Hát... megittam, de újabb kínálását már udvariasan elutasítottam. „Lesz ez még jobb is, ha nem isszuk meg” – mondtam

udvariasan. Ő ivott belőle, és még valami gyümölcsjoghurtot is evett utána. Csodálkoztam, milyen jó a gyomra. Csak Lívía arcán láttam átfutni egy aggodalmas rezdülést. A sütemény után kávé, aztán egy kis pihenő következett, majd vissza a tűzhöz. Egész délután égettünk, pakoltunk, közben egy lapát nyelét javítottam. Nagyon figyelmes igyekeztem lenni. Nem lehetett akárhogyan dolgozni mellette. Olyan emberi tartása volt, amely rám is hatott. Ugyanakkor elveszni sem lehetett a melóban, hiszen figyelni kellett órá is – egy rossz mozdulat, és...? Lassan beesteledett. Lívía lejött, és mondta, hogy vacsorázni kellene. Készségesen menni akartam vele, hogy segítsek teríteni, lehordani mindent a diófa alatti asztalhoz. „Hagyd csak” – mondta –, „neki is kell egy kis mozgás. Sokat ül.” Néznem kellett, ahogy lassan, a kőlépcsőkön billegve, három-négyszer fordulva lehordta a tányérokat, a kenyeret, sajtot, zsírt, teát, a csészéket, poharakat, mindent. Őt is csodáltam. Kicsit fájdalmas volt az arca, de láttam, hogy ott van rajta a „csak azért is”, a „megmutatom neki”, a „megcsinálom”. Imádkoztunk, majd ettünk – ismét csendesen. Próbáltam emlékezni a kérdéseimre, de semmi sem jutott eszembe. Mintha az itt töltött órák, az együtt végzett munka során valahogy megválaszolódtak volna. Aztán mégiscsak elindult a beszélgetés. Nem lehetett e nélkül. A fizikai, majd az érzelmi próba után jött a szellemi is. Nem lehetett elkerülni, hiszen végül is ezért jöttem. „Kérdezhetek valamit, Gyurka bátyám?” – szoltam, és még a sötét ellenére is láttam megvillanni a szemét. „Miért nevezel bátyádnak, hiszen apád lehetnék?” – kérdezte kicsit nyersen. „Igazad van” – mondtam elgondolkozva. „Bizonyos szempontból apám vagy. Ugyanaz a vérvonal, csak egy másfajta vére – a lelkiismeret véreé.” „Azt hittem csak melózni jöttél” – mondta –, „pedig a találkozókön jókat szoktunk vitatkozni, még ha a felét sem értem annak, amit mondasz. Kérdezz!” „Kezdetben érteni véltem” – vágtam bele egy nagy sóhaj után –, „hogyan lett a KIO-ból, vagyis a „keressétek Isten országát”-ból „építsük fel Isten országát”. Aztán elbizonytalanodtam, ahogy láttam: nem épül. Látom, mi épül körülöttem – a világban –, de az nem Isten országa. És akkor valamit megértettem: Isten országa bennünk épül, nem a világban. Bennünk és körülöttünk, de nem látható módon. És észrevettem azokat az erős embereket, akik a Bokor nagyjai és kicsinyei is. Megállnak az élet nehézségei között. Megtartják azokat, akik rájuk vannak bízva, és akiket ezen kívül önként magukra vállalnak. Adnak, szolgálnak és szelídek. Igazi pillérei környezetüknek. Épül valami – de bennük, és ez hat ki környezetükre is. Nagyok,

erősek és kemények – telve szeretettel, gondoskodással, együttérzéssel. Sokat várnak el másoktól, de mindezt először maguktól várják el. Mi mást kívánhatnánk, mint ilyen országot, ilyen emberekkel, kérdeztem magamtól. Ez ma, itt a legtöbb, ami elérhető. Jézus is erről beszélt – hiszen Te ezt bányásztad ki az Evangéliumokból. Mégis... úgy érzem ez csak az egyik fele a tanításának és életgyakorlatának. Ha csak ez lenne, nem kellett volna eljönnie. Minderről már sokan, előtte is beszéltek. Mi a másik fele, amiről csak nagyon keveset és nagyon rejtetten írnak az evangéliumok? Nem tudom, érted-e a kérdésemet?”

Egy darabig csöndben ült és valahová messzire nézett. „Igen is, meg nem is” – mondta egy idő után. „Nem, mert nem látok semmi titkos másikat a tanításában. Jónak kell lenni. Ilyen egyszerű. Jó volt, és ezért meg kellett halnia, mert ebben a világban így jár, aki jó. Ez a világ ilyen, ezért kell felépíteni a másikat: Isten országát. Erre szövetkezünk. Ez az egyetlen emberhez méltó szövetség. Ehhez kellene az erős és együttérzéssel teli emberek. Ugyanakkor nem látok ilyeneket magam körül, vagy alig látok. Te ismered azokat, akik a legújabb halászásom egy része. Csupa intelligens, erős, nagy ember. Mégis: azokat, akikkel elkezdtem ezt az egészet, meg sem közelítik, nyomukba sem lépnek. És hol vannak azok, akikkel kezdtem? Meghaltak már vagy itt hagytak, vagy akik maradtak, mást sem csinálnak, csak vitatkoznak velem – írásban és szóban. Nem értik meg a lényegét. Itt hagytak, és ellenem fordultak, vagy ülnek mellettem, amíg el nem temetjük egymást. A legjobbak.” „De hiszen elkészültek: a legjobbak, a legerősebbek lettek” – próbáltam megfordítani gondolatmenetét. „Igen, ez igaz, de minek?” – vágott vissza azonnal és élesen. „Az életet továbbvitték, hiszen a termékenységi ráta messze az átlag feletti, de a csoportozás lényegét, azt, hogy ’mindenki gyűjtse össze a tizenkettőjét’, ők sem értették meg. Vagy talán nem magyaráztam eleget? Már a könyökén jön ki mindenkinek. Mi az akadály?” Lívia lassan felállt, és elbúcsúzott. Látszott az arcán, hogy ez már sok neki. „Az értést nem lehet elmagyarázni” – vetettem ellene. „Az értésre csak felkészülni, előkészülni lehet, és akkor jön, amikor akar, amikor már minden feltétel adva van hozzá, de akkor biztosan eljön. Talán el is jött, csak nem pont az, amit te gondolsz, te értesz. De hát neked sem lehet elmagyarázni. Nem is hagynád. Ezért elmentek, és a saját értésüket próbálják továbbadni. De igazad van. Ennek a formája nem lehet más, mint a csoportozás: egy lassú értési folyamat

fokozatos tisztulása, ahogy az akadályok szép lassan leépülnek a tudatos és önkéntes munka eredményeként, amíg aztán egyszer csak „leesik a tantusz” – már akinél leesik. Ez az a forma, amit te kezdtél el, amit együtt találtatok ki. De mindig és mindenkor ez volt a formája. Talán már Ó-Egyiptomban is, aztán a görögöknél már biztosan, és hát Jézus sem tette másképpen...” Elakadtam, mert éreztem, hogy szavaim nem az enyéimé. „Talán itt jön az igen” – tért vissza a válaszához. „Nincs semmi titkos benne, és mégis... Ahogy mondtad. A KIO megírása után évekig, évtizedekig vártam, hogy valaki, valakik továbbviszik az elemzést. Rájönnek arra a többletre, ami nyilvánvalóan benne van még. Többre jönnek rá, mint amit nekem sikerült értenem belőle. Ezért voltam olyan mérges, amikor újabb elemzések készültek. Nem láttam semmi újat bennük, vagyis vártam még valamit. Igazad van. Lehetetlen, hogy ennyire futná csak. Akkor miről beszélt Jézus a tanítványainak, amikor félrevonult velük? Erős egyéni várak felépítéséről, amelyek állandó harcban állnak egymással? Vagy erős csoportok felépüléséről, amelyek állandó harcban állnak egymással és a világgal? Lehetetlen. Mégis, feltétlen hittel hiszünk abban, aki arra tanít minket, hogy mindenkit szeretnünk kell, ahogy anyánknak is elhisszük, hogy ne nyúljunk a kályhához, mert megéget. Hogyan kell akkor csinálni, ha nem így? Egy húszéves megkérdezte: ’Gyurka bácsi, milyen érzés az, amikor a közösségben tizenhárman ültök össze, és tizenketten leszavaznak?’ Hát nem jó, de én nem tudok mást mondani, mint amit belül hallok, ti pedig nem tudtok mást mondani, mint amit ti hallotok belül. És szent a béke köztünk, bár mindnyájan leszavaztak. Persze elgondolkoztató, hogy mi akkor a közös bennünk, ha ez a belső hang nem az? Miben lehetünk felebarátok, ha nem ebben a csoportozás során lassan, gyötrődve kialakuló közös belső hangban? Ha kialakul, akkor talán már nem felebarátok leszünk, hanem barátok, ahogy Jézus is mondta a végén az ő tanítványainak. Valamit együtt kellene érteni, ami nem az én fejemben van, és nem a másik fejében, hanem felettünk közösen. És ez lehetséges – de nyilvánvaló: beszélni róla, elemezni, analizálni nem lehet. Együtt kellene megélni.” Csöndben ültünk. A falu zajai teljesen elültek már. Lenn, messze alattunk, a Balaton felé egy traktor zaja hallatszott, és lámpái ki-kibukkantak a szőlő közül. Feljöttek a csillagok is. Felállt, majd szó nélkül eltűnt a bokrok között. Egyedül maradtam. Ürességet éreztem a fejemben, és nagy-nagy hálát a szívem táján. A szívem kinyílt már, de a fejem még nem. Valami még foggal-

körömmel ragaszkodott ahhoz az utolsó szalmaszálhoz, amit úgy hívok: én. E valami számára lehetetlennek tűnt, hogy ne bizonyítsa be saját igazát. Talán elfogad mást is, de... Legyőzhetetlenül erősnek tűnt, és nagyon gyors volt. Minden helyzetben feltalálta magát, mindent a saját javára tudott fordítani. És akkor hirtelen a nagy csöndben megéreztem a lélegzésemet. Nyugodt volt. Nem érintette a beszélgetés. Valakinek szüksége volt erre a testre, hogy minden körülmény ellenére, vagy minden körülmény között elvégezze ezt a munkát: az anyagcsere, a táplálkozás és táplálás munkáját. És akkor nem volt ott senki, aki azt mondta volna: én. Néhány másodpercig tartott csak. Visszajött, és leült. Türelmetlenebbnek tűnt, mint amikor elment, de már kérdezett is: „Ez az egész? Mi van még a tarsolyodban?” Össze kellett szednem magam, vagyis nem magam, mert az éppen együtt volt. A gondolataimat kellett összeszednem. Igen. „Van még itt valami, amit nem értek” – kezdtem bele bizonytalanul. „A Napló egyik lapján azt írtad, hogy az ’emberhalásszá teszlek titeket’, ahogy minden nyelven olvashatjuk az evangélium fordításaiban, az szó szerint ’életre ébresztő’ jelent. Ez valami egészen más értelmet sugall. Ha egy halat kihalásznak, azért teszik, hogy elfogyasszák. Emberhalásszá tenni valakit azt jelenti, hogy én már ’természetesen’, vagyis az emberi természetnek megfelelően élek, és téged is kimentlek a szükségből, a zavarosból. Ez az az értelem, amely minden karitatív cselekvés alapja: két cipőd van, és neki egy sincs, akkor add oda az egyiket... stb. Ugyanakkor az ’életre ébresztő’ azt jelenti, hogy én, aki élek, látom, hogy te alszol, és ezért nem élsz – bár úgy gondolod, hogy ébren vagy, és élsz. Felébredtelek, vagyis elkezdesz látni, látni a valóságot úgy, ahogy van – élni kezdesz. Amikor egy pillanatra felébredtelek, először azt látod meg, hogy alszol. Aztán már többször látod alvásodat, és egyre többször a valóságot. Ehhez kell valaki, aki már látja a valóságot, vagyis aki ébren van. E nélkül vak vezet világtalant. És ebben az értelemben a karitatív cselekedet, ami egy igen magas szintű, emberhez méltó cselekedet, nem a vége a tanításnak, hanem a feltétele a felébredés, az életre ébredés lehetőségének.” „Mit akarsz kérdezni?” – fortyant fel türelmetlenül. „Engedd, hogy végigmondjam. Azért fejtem ki, hogy utána ne kelljen elismételned, hogy jól érted-e.” „De ebben az értelemben ki van ébren?” – folytattam. „A kvantumfizikusok, a molekuláris biológia tudósai és a rádiócsillagászok, kinyitva legújabbban egy újabb, mérhetetlen világmindenséget, olyan valóság látásról beszélnek, amelyhez képest a mi hétköznapi látásunk – bár elegendő lenne egy normális

hétköznapi életvitelhez – alvás, így meg sem érinti. És ritka kivételektől eltekintve a tudósok is így vannak vele. Jézus olyan látásról beszélt – talán, hiszen nem voltam ott –, és élt tanítványai elé, amelyhez viszonyítva a mi hétköznapi látásunk és életünk szintén alvás. Mi az a valóság, amelyre fel akar ébreszteni bennünket? Nem éppen az évtizedes eredménytelen küzdelem és munka végén – és éppen annak eredményeként – annak elfogadása, hogy minden jó, és számomra lehetetlen bármit megváltoztatni? Látni a valóságot ebben a világban. Nem éppen ez tesz szabaddá? Szabadon meglátni az egyetlen szálát, amely éltet, fenntart, és növel, ha hagyom, és rajtam keresztül növel mindent és mindenkit, amire és akire ez a hatás kiterjed – éppen az itteni, mai körülmények között. Ez egy más szintű karitást, más látást és életet tesz lehetővé, amely persze külsőleg nézve, formálisan ugyanaz, de tele van hittel és reménnyel.” Sokáig hallgató. „Jól megkerítetted, de talán értem” – mondta. „Egyszer volt istenélményem – már írtam róla, amit lehetett. Hatására nagy-nagy háborgásom s helyemet nem találásom egyszerre megszűnt. Békesség költözött a szívembe, s úgy éreztem, hogy soha többet nem kell tiltakoznom semmi ellen, mert eltöltött az Isten, és minden jó és minden csodálatos. Ha ezt ébresztésnek nevezed, rendben. Elfogadom. Egyszer történt meg velem. Keresem a biztosítékait annak, hogy ne váltsunk arról, amit Isten vár tőlünk. Talán ez a biztosíték a ráfigyelés. Ne váltsunk arra, amit mai világunkban elvárnak tőlünk. A magam részéről nekem addig van kedvem élni, ameddig remélhetek. Ameddig remélhetek abban, hogy amit Jézus tanított, az nem csupán célparancs, hanem teljesítendő parancs is, s belepusztul az emberiség, ha nem teljesíti ezt a parancsot. S nem teljesíti, amíg mindannyian tanítványokká nem leszünk. És látod, itt visszatértünk az első kérdésedhez: lehet, hogy éppen ezt nem értették meg a legerősebbek. Ennek súlyát, és azt a hitet, hogy nem erőfeszítés kell, hanem látás, felébredett látás – ahogy te mondod, a valóság látása, mégis reménnyel telve. Talán ennek a biztosítéka az a közös nevező – vagy közös értés, lelki-ismeret –, amely barátokká – együtt-értökké – tehet bennünket a csoportokban, ha nem ragaszkodunk a saját belső hangunkhoz.” Aztán már csak hallgató. Már nem kellett a szavak. Majd fészkelődni kezdett. Éreztem benne a feszültség növekedését. Aludni küldött, fel a padlásra. Mondanom sem kell, sehogy sem tudtam elaludni. Ő is órákig motozott még lenni a kertben. Reggel Líviával együtt ittuk a kávé. Ő még aludt. Korán volt még. Lívia mesélt együttélési nehézségeikről, és hogy már nem sokáig

bírja vele, de ezt nem hittem el neki. Nem úgy nézett ki. Hatalmas szíve volt, és erős is volt – belül. A kapuban elváltunk. Tapolcára ment a busszal, én pedig – hálával teli szívvel – Nagyvázsöny felé. Haza?

MÁTÉ-TÓTH ANDRÁS

NEM ÜNNEPRONTÁS

JEGYZETEK KRASZNAHORKAI LÁSZLÓ NOBEL-BESZÉDÉHEZ

Ki ne örülne minden Nobel díjas írónak, elsősorban vagy végsősoron azért, mert magát az irodalmat emeli a magasba, minden más irodalmi díjnál nagyvonalúbban dotálva. Han Kang – előtte Jan Fosse, Annie Ernaux és Abdulrazak Gurnah – után, Kertész Imrét követve, újra magyar író részesült ebben a világraszóló elismerésben. Nem vagyok hivatva arra, hogy a szerző irodalmi munkásságát méltassam, elemezzem. Megvallom, hogy a Sátántangó kétszeri elolvasása után minden további regényét harmadáig, feléig jutva kiejtettem a kezemből. Bizonyára egészen más füllel hallgatták a beszédet azok, akik Krasznahorkai műveiben otthonosan mozognak, akiket lenyűgöznek mondatai, burjánzó fantáziájának örvényei. A díj odaítélésének rövid indoklását csodálkozással és értetlenséggel fogadtam, miszerint „meggyőző és látnoki életművéért kapta az elismerést, amely apokaliptikus terror közepette is megerősíti a művészet erejét” (for his compelling and visionary oeuvre that, in the midst of apocalyptic terror, reaffirms the power of art). Nem vitatom, hogy a világ számos régiójában megtapasztalható az apokaliptikus terror, de ezekkel a díjazott – a műveit elemző szerzők alapján – soha nem foglalkozott. Ehelyett munkásságának középpontjában inkább a nihil apokaliptizmusának érzékelése és érzékeltetése áll, amelyet kétségkívül irodalmi szövegben jelenít meg, összetéveszthetetlen stílusjegyekkel. Mindezek miatt nagy izgalommal és várakozással kezdtem hallgatni a beszédét, éppen a reményről, amelynek hiányáról olyan nyomasztóan ír. Nem azt vártam, hogy valamiféle reményt keltsen a hallgatóságban. Azt vártam, hogy az írott életműben megfogalmazottak most majd a retorikai műfajban is megjelennek. Kritikai megjegyzéseim nem a reménynek szólnak, hanem a beszédnek. A beszéd felütésében a szónok kijelenti: „a remény nálam éppen végleg kifogyott”. Mintegy ars poetica súlyával helyezi magát szembe azzal, amit Ernst Blochtól a remény elveként tanulhattunk és tanulhatunk

kétségkívül egyre nehezebben. A remény Bloch szerint a még nem tudata, a jelenhez viszonyított következő állomás – ami majd a beszéd végén mégis megjelenik, amikor a szerző vonatban ülve suhan el az állomások mellett, és számára nincs kiszállás. Mégis akart volna a reményről szólni, arról a végleg kifogyottról, annak hiányáról, ám inkább más tematikát választott erre az egyedülálló alkalomra. A három részre osztott beszéd három témája az angyalok, az ember és a lázadás. A három rész nem kapcsolódik össze, egymás mellé kerülnek. Vajon nem lehetett volna valamelyikről egy teljes beszédnyi tartalmat összegyűjteni? Az angyalokról azt állítja, hogy már nincsenek, ezért legyintve áttér az emberekre, bár adódhatott volna a gondolat, hogy ők a mai angyalok. Az ember vagy emberiség kultúrtörténetének ívét azzal zárja, hogy „sajnos: megismételhetetlen”, mintha a folyamat egyedisége nem lenne nagyobb érték, mint a megismételhetősége. Végül a metróalagútban vizelő emberroncs hajléktalan alakjában személyesíti meg a lázadást és oda konkludál, hogy „a Jó és a Gonosz között nincsen semmiféle remény”. És a lázadásról mondott értekezése után hozzáteszi: „az a lázadás, amire én gondolok, más lesz, mert az a lázadás az egészre vonatkozik.” „Az a lázadás”, amit a beszédben sajnos nem fejtett ki – talán mert maga sem tudja, vagy ha tudja, nem tudja kifejezni, nem akarja előttárni –, és azt sem hogy mi is lenne számára „az egész” és mi a vele szembeni lázadás, amire gondol. A beszéd mindhárom egységében ugyanakkor elhangzottak olyan állítások, amelyek tényszerű tévedések, melyek egy ilyen világfigyelmet jelentő beszédben nehezen megbocsájthatóak. Az angyalokról szólva megengedhetően, bár önkényesen, csak szárnyas, üzenetet közvetítő lényekről beszélt. Az angyalok a világ nagy vallási hagyományaiban nem csak üzenetet közvetítenek, hanem az istenség udvartartását megjelenítő lények. Szárnyakat pedig először az angyali Niké athéni istennő viselt. Az üzeneteket mondatszalogokon a szerző szerint a 9-10. századtól ábrázolják, amivel a valóságnál néhány száz évvel korábbra teszi ezt a művészeti motívumot, amely csak a gótikával jelenik meg. Az ember kultúrtörténetének íve a beszéd talán legemelkedettebb része. Sajnos a homo habilis a szerszámot készítő emberként aposztrofálja, ami a marxista történetírás sajátja volt, miszerint az embert a munka tette emberré. Mások szerint pedig ott érhető tetten az ember embermivolta, hogy temetni kezdte a halottait. Ugyanitt nem igen érteni, hogy miféle elhallgatott fejezetre gondolhatott a szónok amikor azt

mondja: „ha hihetünk az Ószövetség elhallgatott fejezeteinek, leültél vele, s amit Ő felmutatott a teremtett dolgok közül, annak te nevet adtál”. Miközben a soha el nem hallgatott Teremtéstörténetben ez áll: „Az Úristen megteremtette még a földből a mező minden állatát, s az ég minden madarát. Az emberhez vezette őket, hogy lássa, milyen nevet ad nekik. Az lett a nevük, amit az ember adott nekik. Az ember tehát minden állatnak, az ég minden madarának és a mező minden vadjának nevet adott.” (Ter 2, 19-20) A lázadásról szólva pedig a legmegdöbbentőbb az, hogy a szerencsétlen, proosztata gondokkal is megátkozott nyomorult hajléktalant először a lázadás metaforájaként szerepelteti, aztán egyszerre a gonosz megjelenítőjévé válik, szemben a gumibotját lengetve utána eredő rendőrrel, aki a jót képviseli. Állítja mindezt az a szerző, aki eddigi ismereteim szerint, egyszer sem utasította el azt a körülötte angyaszárnyakon keringő mítoszt, miszerint bármi köze lett volna bármilyen ellenálláshoz, egy olyan országban, ahol a valódi ellenállókat még valódi rendőrök valódi gumibotokkal üldözték és csépelelték. Vajon Han Kang, a tavalyi díjazott, mit érezhetett, amikor így kellett hallania az ellenállásról szóló mondatokat, a megboldogult Kertész Imréről nem is beszélve? Az előadásban egy darabig újra és újra ismétlődik az a kép, miszerint a szerző egy kicsiny, lucfenyőből épített toronyszobában körözve gondolkodik és alkot. Idilli kép, amit többször is említ, nehézkes, körkörös ismétlődő mondatokkal. Aztán mintha maga is érezné, hogy bárhányszor említi ezt a szobácskát, mégsem tudta elképzelhetővé tenni a hallgatóság számára, részletesen is le próbálja írni. Megkísérli elmagyarázni, hogy a kert lejtése miatt tűnik toronynak a szoba. Csakhogy ahogyan ezt konkretizálni igyekszik, úgy válik a toronyszoba egyre elképzelhetetlenebbé. Ha a telek tetején álló házrészre épült, akkor nem ellensúlyoz semmit, ha pedig az alján álló részre építették, akkor nem válhat belőle torony. Az idilli kép nyilván ellensúlyozni kívánja azt a ritka és megilletődöttséget keltő helyzetet, hogy a díjazott a Svéd Királyi Tudományos Akadémia dísztermében áll a pulpituson. Ez érthető és nagyon is helyénvaló. Ám aki csak kicsit is ismeri a szerző élettörténetét, az pontosan tudja, hogy ő nem Nádas Péter vagy Oravecz Imre, akik eldugott helyeken írnak, hanem olyan valaki, aki a világ, főleg New York és Berlin egyáltalán nem lucfenyőből ácsolt épületeiben alkotta regényeit. Ami a meghatódottságot és alázatot kifejező képnek ígérkezett, a hiteltelensége miatt belőlem az ellenkezőjét váltja ki. Retorikai alapszabály a semper crescat oratio, vagyis a beszéd a végére éri el a csúcst.

Krasznahorkai ünnepi beszédében igyekezett eleget tenni ennek a szabálynak, érzésem szerint sikertelenül. Ugyanis benne ragadt a beszéd lezárását indító vonat metaforájában, majd azt állítja, mindent elgondoltam, és mindent elmondtam – még a reményről is. A beszédben azt hallhattuk, hogy nincsenek már angyalok, már üzenet sincs, amit hozhatnának, hogy az ember történetének az íve a megismételhetetlenségbe vész és a lázadás főszereplője egy proosztatás hajléktalan a metrő alagútban. Ez a minden és ebben nincs, és nem is lehet és ne is legyen, ha a szerző hű akar lenni önmagához. A végső csattanó inkább az lehetett volna, ha a díjról és önmagáról a díjazottról is – általános szemléletéhez hűen – ugyanúgy azt állította volna, hogy nincs szárny, nincs emelkedettség, nincs remény, az egész csak illúzió, nem több mint a lemenő nap sugarában megcsillanó tócsa, hogy a Sátántangó ismert motívumára utaljak. Visszaolvasva megjegyzéseimet és elégedetlenségeim, úgy tűnhet, mintha megsemmisítő véleményem lenne, mintha a szerzőt magát is ignorálni akarnám. Szó sincs róla! Krasznahorkai műveihez is, mint minden más rangos szerzőjéhez tanulóként, jó diákként igyekszem viszonyulni. Keresvén azt a mércét, ami mentén értékelhető. Ám éppen a nagyrabecsülés okán tartom lehetségesnek, sőt szükségesnek, hogy kritikai értékelést fogalmazzunk meg, kérdéseket tegyünk fel és kitarjunk a válaszok hiányában is. Nem kisebb dologról van ugyanis szó az irodalmi Nobel díj kapcsán, mint az emberiség számára megfogalmazott eszméről, azok tartalmáról és súlyáról. Alfred Nobel ugyanis úgy fogalmazott végrendeletében, hogy a díjat azok kaphatják, akik a leginkább hozzájárultak az emberiség javához (greatest benefit to humankind). Annak az írónak szánta a kiemelkedő elismerést, aki a legkiemelkedőbb eszmei irányultságú életművet alkotta („the most outstanding work in an ideal direction”). Akár ismerjük a díjazott életművét, ha csak foghíjasan is, amikor a pulpitus mögül a Nobel díj kitüntetettjeként szólal meg, akkor hozzánk, mindannyiunkhoz szól azzal az alapítói szándék által ráruházott nyomasztó felelősséggel, hogy olyan eszmét képviseljen, amely leginkább javára válik az emberiségnek. És ha a szerzővel együtt fájdalommal osztozhatunk a remény „végleg” elvesztén, az egyetemes értékek iránti dacos elkötelezettségünket nem mondhatjuk fel.

forrás: Tiszatájonline |2025. december 19.